

MÜHAZİRƏ DƏRSLƏRİNDƏ INTERAKTIV METODLARIN TƏTBİQİ

LALƏ İSMAYİLOVA,
Bakı Qida Sənayesi Kollecinin
Azərbaycan dili və ədəbiyyat müəllimi

İnteraktiv təlim metodunun tədris prosesində tətbiq edilməsi Azərbaycan Respublikasının Təhsil İslahatı Proqramında göstərilən demokratikləşdirmə, diferensiallaşdırma, integrasiya və humanistləşdirmə prinsiplərini həyata keçirməyə imkan yaradır. Orta ümumtəhsil məktəblərindən fərqli olaraq, orta ixtisas təhsili müəssisələrində ədəbiyyat fənninin tədrisi müəhazirə və seminar formasında təşkil olunur.

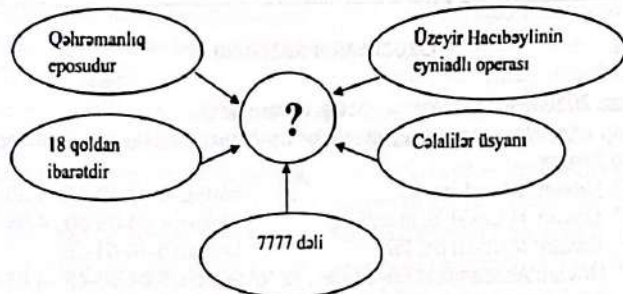
Tədris planlarına və proqrama əsasən, "Koroğlu" dastanı və "Keçəl Həməzənin Qıratı qaçırması" qolunun tədrisinə bir akademik saat (90 dəq.) ayrılır. Belə geniş mövzunun qısa vaxt ərzində müəhazirə şəklində keçirilməsi monoton və yorucu olardı. Bu səbəbdən mən müəhazirə tipli dərslərdə də interaktiv metodlardan istifadə etməyə üstünlük verirəm.

Yeni mövzunun izahı :

Motivasiya. Problemin qoyuluşu.

Bu mərhələdə mövzunun adını almaq üçün "Anlayışın çıxarılması" metodundan istifadə edirəm.

Slayd üzərində iş aparılarkən səs fonu kimi "Koroğlu" uvertürası da səsləndirilir.

Tələbələr slaydda verilmiş anlayışları tədqiq edərkən kömək etmək məqsədilə həmin sözlərlə bağlı bəzi məlumatları onların nəzərinə çatdırıram. Bu yolla tarix, musiqi, coğrafiya fənləri ilə də əlaqə yaratmış oluram. Məsələn, Üzeyir Hacıbəyovun həmin operanı 1932-ci ildə yazdığını, əsərin librettosunun Həbib İsmaylova və Məmməd Səid Ordubadiyə aid olduğunu qeyd edirəm. Həm də operanın ilk dəfə 1937-ci il aprel 30-da Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrında tamaşaya qoyulduğunu haqqında məlumat verirəm.

Və yaxud: Cəlallər hərəkətinin Osmanlı imperiyasında XVI əsrin 90-cı illərində başladığını və sonralar Azərbaycan ərazisində yayıldığını tələbələrin yadına salıram. Düşünürəm ki, bir bənd şeir də burada yerinə düşər:

*Eposdur, hissələri
Adlanır həm də ki qol.
Məkanı Çanlıbeldir,
Burda qoç igidlər bol.*

Tələbələr problemi həll edirlər. Mövzunun adı açıqlanmış olur.

Bundan sonra tələbələrə aşağıdakı suallarla müraciət edirəm:

* "Koroğlu" dastanının məhəbbət və ya qəhrəmanlıq

dastanı olmasını necə əsaslandırırırsınız?

* "Koroğlu" eposunun ədəbiyyat tariximizdəki yerini necə səciyyələndirirsiniz?

* Eposun yarandığı tarixi şərait haqqında nə

deyə

bilirsiniz?

* "Koroğlu" dastanındakı coğrafi ərazilər haqqında nəyi bilirsiniz?

* Eposun mövzusu haqqında nə deyə bilərsiniz?

* Eposdakı hansı surətləri tanıyırsınız?

* Eposun quruluşu və bədii xüsusiyyətləri haqqında nəyi bilirsiniz?

Tələbələr orta məktəbdə dastan haqqında öyrəndiklərinə əsaslanaraq, verilən sualları cavablandırırlar.

Cavablar əsasında BİBO cədvəli təqdim edilir.

Bilirəm	İstəyirəm bilim	Öyrəndim

Cədvəlin 1-ci sütununda tələbələr dastan haqqında bildiklərini qeyd edirlər.

> "Koroğlu" dastanı qəhrəmanlıq dastanıdır.

> XVII-XVIII əsr (intibah dövrünün) Azərbaycan ədəbiyyatının nümunəsidir.

> Dastan 18 qoldan ibarətdir.

> Əsərdə Nigar, Eyvaz, Dəli Həsən, Dəmirçioğlu və b. surətlər var.

2-ci sütunda bilmək istədiklərini qeyd edirlər:

- > "Keçəl Həmzənin Qırışı qacırması" qolunun məzmununu və ideyasını.
- > "Keçəl Həmzənin Qırışı qacırması" qolundakı surətləri.

Növbəti mərhələdə monitora "Koroğlu" dastanı ilə bağlı slaydlar təqdim edilir. Bu zaman mən "KOROĞLU" eposunun toplanması, nəşri, dastanın Orta Asiya, Türk variantlarının məzmunu haqqında geniş məlumat verirəm.

Eposun qolları haqqında məlumat verərkən də keçilmiş mövzular arasında əlaqə yaradır və məlumatları tələbələrə almağa çalışıram.

Məsələn: "Alı kişi" qolunda Çənlibeldəki Qoşabulağın sehirli xüsusiyyətləri haqqında danışarkən şifahi xalq ədəbiyyatının nağıl janrını tələbələrin yadına salıram. Tələbələr nağıllar haqqında bildiklərini söylədikdən sonra Nizaminin "İsgəndərnamə" poemasında İsgəndərin zülmət diyarındakı dirilik suyunu axtarmağa getdiyi epizodu xatırladıram.

Və yaxud: "İstanbul səfəri" qolu haqqında məlumat verərkən Koroğlunun Nigar xanımın ardınca İstanbula gəlməyindən, qarşısına çıxan maneələrdən, həmin maneələri aşaraq Nigar xanımı Çənlibelə gətirdiyindən bəhs edir, "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanındakı "Qanlı Qoca oğlu Qanturalı" boyunu tələbələrin yadına salıram. Qanturalı da Koroğlu kimi evlənməyi qızın ardınca Trabzona yola düşür və müxtəlif maneələri aşaraq Selcan xatunu Oğuz elinə gəlin gətirir.

"Durna teli" ("Bağdad səfəri") qolunun məzmunu ilə tələbələrə tanış edəndə isə Koroğlunun və dəlilərinin qarşısına çıxan biçinciyyə kömək etmələri haqqında danışır, Nizami Gəncəvinin "Sirlər xəzinəsi" poeməsindəki əməkçi insanlarla bağlı olan hekayətləri ("Süleyman və əkinçi", "Kərpickəsən kişinin dastanı") da onların yadına salmış oluram.

Dastan haqqında ümumi məlumat verildikdən sonra tələbələrə "Keçəl Həmzənin Qırışı qacırması" qolunun məzmunu və ideyası haqqında məlumat verirəm. Eyni zamanda qeyd edirəm ki, bu dastan bizi öz tarixi kökümüza bağlamaqla yanaşı, Vətəni necə müdafiə etməyi, döyüşdə necə qalib gəlməyi, düşmənlə necə münasibətdə olmağın yolunu göstərir.

Bundan sonra tələbələr qruplara bölünür və hər qrupa "Qırışı qacırması" qolundan bir parça verilir.

Tələbələr ZİQZAQ metodu ilə qolun məzmununu öyrənirlər.

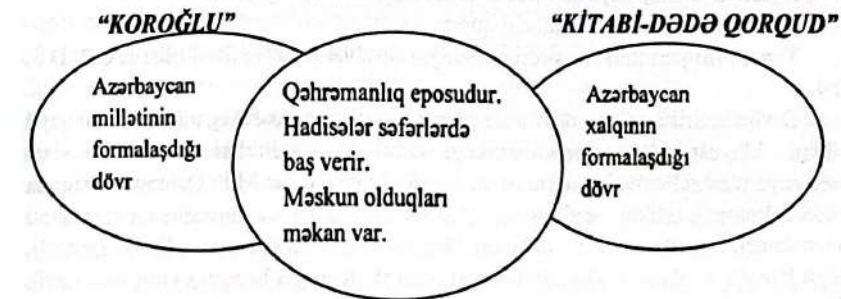
Qruplar qolun məzmununu öyrəndikdən sonra alt qruplardakı tələbələr doğma (əsas) qruplara qayıdıb məlumat mübadiləsi aparırlar.

Qolun məzmunu ilə bağlı məlumat mübadiləsi yekunlaşdıqdan sonra nəticənin çıxarılması məqsədilə suallar verirəm:

- 1) "Keçəl Həmzənin Qırışı qacırması" qolunun əsas ideyası nədir?
- 2) "Keçəl Həmzənin Qırışı qacırması" qolunda Koroğlunun xoşunuza gəlməyən xüsusiyyətləri hansıdır?
- 3) Keçəl Həmzənin xarakteri haqqında nə deyə bilərsiniz?

Suallar əsasında müzakirələr yekunlaşdıqdan sonra qolun məzmunu ilə bağlı ümumiləşdirmə aparılır.

Ardınca "KOROĞLU" və "KİTABI-DƏDƏ QORQUD" eposlarının ümumi və fərqli cəhətlərini qeyd etməklə "VENN" diaqramı vasitəsilə biliklər aktuallaşır.

Daha sonra isə dərsin əvvəlində verilmiş BİBO cədvəlini tamamlayırıq.

Öyrənilən bilikləri daha da möhkəmlətmək məqsədilə bir neçə test tapşırığına da müraciət edirəm.

1. "Koroğlu" dastanında xalq içərisindən çıxmış, öz fərasəti, çətin vəziyyətlərdən çıxmaq bacarığı ilə seçilən, həm mənfə, həm də bəzi müsbət cəhətləri ilə verilən obraz:

- A) Bəli Əhməd B) Ərəb Reyhan C) Keçəl Həmzə
D) Dəli Həsən E) Dəmirçioğlu

2. "Həmzənin Qırışı qacırması" qolu ilə bağlı səhv fikri seçin:

- A) Qolda Koroğlunun aldadılması təsvir olunur.
B) Dastanda "Məsləhatlı don gen olar", "El məsləhatını dinləyən ziyan çəkməz" fikirləri təbliğ edilir.

C) Koroğlu Toqatda bir qarıya qonaq olur.

D) Koroğlu Toqatda olarkən dumlara müraciətlə başlayan qoşmasını söyləyir.

E) Qırışı qatırdığına görə Həmzə Dona xatunla evlənilib bəylik qazanır.

3. Qıratı qaçımaq üçün Çənlibelə gələn Keçəl Həmzə ilə bağlı fikirlərdən biri doğrudur:

- A) Çənlibeldən Qıratı qaçımağa nail olur.
- B) Özünü Koroğluya dəli bir igid kimi təqdim edir.
- C) Çənlibeldə Qırata qulluq edir.
- D) Keçəl Həmzənin Çənlibelə gələrkən gördüyü ilk iş qapı-bacanı süpürmək idi.
- E) Dəyirməndə Koroğluya verdiyi sözün üstündə durmur.

4. "Koroğlu" dastanında "Həmzənin Qıratı qaçırması" qoluna aid deyil:

- A) Koroğlunun Keçəl Həmzəyə yazdığı gəlir.
- B) Nigar xanımın naməsini alan Koroğlu onu Çənlibelə gətirir.
- C) Toqatlı Mahmud paşa qızını Qıratı kim gətirsə, ona verəcəyini vəd edir.
- D) Keçəl Həmzə dəyirmançını aldaraq paltarını alıb geyinir.
- E) Mahmud paşa evində məclis qurur.

Test tapşırıqları müzakirə edilir və doğru cavablar müəyyənləşdirilir: 1. C 2. D 3.

D 4. B

Dərsin sonunda müasir dövrlə əlaqələndirmə apararaq Qarabağ müharibəsini qeyd edirəm. Mayası xalq qəhrəmanlarımızın igidlikləri, mərdlikləri ilə yoğrulmuş və vətənimizin ərazi bütövlüyü uğrunda döyüşmüş Azərbaycanın Milli Qəhrəmanlarını da yada salıram. "Çənlibel" mahnısının sədaları altında onlara ünvanlanan müraciəti tələbələrə birinə uca səslə oxuduram. "Ey xalqımın Koroğlu nəbəli, Babək qeyrətli, Nəbi hünərli ər oğulları! Əminik ki, vaxt gələcək, Koroğlu babamız kimi nəbə çəkib düşməni susduracaqsınız və biz yenidən o doğma yerlərə qayıdacağıq. O gün çox yaxındır. İtirilən torpaqlarımızı, Qarabağımızı, Şuşamızı sizdən istəyirik".

Seminar üçün yaradıcı təbiiyyət:

- 1. "Koroğlu" türk xalqlarının qəhrəmanlıq eposudur.
- 2. "XXI əsrin Koroğlusunu necə olmalıdır?"

Seçimi tələbələrə həvalə edərək mövzular əsasında məruzə hazırlamağı tapşırıram.

ƏDƏBİYYAT

- 1. P.Əfəndiyev, "Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatı. Bakı, 1981
- 2. İ.Əbbaslı B.Əbdulla Koroğlu. Bakı 2005
- 3. S.Əgəbəyli, "Koroğlu" dastanında xalq inciləri. Bakı, 2008
- 4. Ə.Şəfərli X.Yusifov, "Qədim və orta əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatı". Bakı, 1982